

ET FEJLBOMBARDEMENT I SØNDERJYLLAND NATTEN TIL DEN 19. AUGUST 1942

*»Jeg vil tro, det hele varede en time. Så blev alt stille.
Man kunne høre hestene løbe ind ad vejen mod
Nordborg. Kreaturerne brølede på markerne, alle de
lemlæstede grise på møllen skreg, så det var forfærdeligt.
Der lugtede af krudt og dynamit over hele byen. Over det
hele lå der sten, tagplader, brædder og et lag støv ... «*

LANDMAND KRISTEN SCHULTZ OM ANGREBET PÅ NORDALS
NATTEN TIL DEN 19. AUGUST 1942.

Vi har i det foregående set eksempler på enkeltflys fejlnavigation/fejlbombninger, Et godt eksempel på et decideret fejlbombardement, som vejede tungt i 1942-års- statistikken. over nedkastede bomber, fandt sted natten til den 19. august 1942, hvor krigens mest massive fejlangreb ramte Danmark. Fejlangrebet, som foregik fra midnat og en halv time frem, berørte store dele af det sydøstlige Sønderjylland, men angrebet var koncentreret om det nordlige Als. Statens Civile Luftværn noterer i en rapport over begivenhederne, at 293 sprængbomber og cirka 4.500 brandbomber, hvis samlede vægt androg omkring 110 tons, ramte i området mellem ringlev/Gennerbugten og farvandet mellem Als, Ærø og Flensborg Fjord. Man noterer videre, at »et så stort antal bomber nedkastedes mod et så begrænset areal [...], at der kan tales om et regulært angreb«

Af britiske akter fremgår, at det egentlige mål var skibsværftet i Flensborg, og i alt 149 bombefly deltog i angrebet. Efter hjemkomsten rapporterede besætningerne, at man mente at have lokaliseret målet under en tæt dis, og i alt 155,4 tons bomber var blevet kastet. De britiske konklusioner var: »Store brande blev startet, men generelt forblev resultaterne uobserverede, Det må dog formodes, at brandene stammede fra målet.«.'?" I betragtning af den bombetonnage, som blev registreret alene på landjorden i Sønderjylland kan det dog dårligt have været tilfældet.

De mange bomber forårsagede omfattende materielle skader; og en del personer blev forbrændt af fosfor, som stammede fra de mange brandbomber. På Søgaard Mark ramte en sprængbombe en ejendom i Ladegaard ved Felsted nedbrændte en lade og to staldbygninger til grunden. I Bovrup nedbrændte et stuehus, hvorved en person kom til skade. På Sundeved nedbrændte en ejendom i Ullerup, og det samme gjorde en ejendom i Blans Skov. Hårdest gik det dog ud over det nordlige Als: I Holm blev der kastet seks sprængbomber på stribe. Den første ramte møllens staldbygning. Den anden faldt i hjørnet af Trolsgaards lade. Den tredje i ladens østre del, den fjerde i lærer Jensens køkkenhave, den femte faldt på skolepladsen og den sidste på Hans Sarsgaards mark, øst for skolen. Bomben, som ramte møllens stald, dræbte en hest, en ko og nogle svin. Møllerparret opholdt sig i deres soveværelse, da stalden blev sprængt bort. Mølleren blev såret af en bombe splint, og det kraftige tryk fra detonationen sendte ham gennem døren ind til stuen. Også konen blev væltet omkuld af trykket uden dog at komme noget til. Hos naboen på den anden side af vejen blev vinduer, døre og tag helt ødelagt. Beboerne, Anna og Lauritz Nissen Høi, kom ikke noget til, men Anna Høi blev af lufttrykket presset gennem fyldningen i et klædeskab. Den anden og tredje bombe, som ramte Trolsgaards stald og lade, ødelagde bygningerne fuldstændigt. Alle gårdens maskiner blev smadret og resterne spredt vidt omkring. Ved disse bombenedslag blev der dræbt en del af gårdens svinebesætning. Beboerne, Ingeborg og Christian Christensen, slap dog uskadede og løb på et tidspunkt over i kælderen under lærer Jensens lejlighed. Den fjerde og femte bombe, som faldt i haven og på skolepladsen, anrettede en del skade på skolebygningerne og i lærer Hansens lejlighed, som lå oven på klasseværelserne. Også på alle de omliggende gårde og huse forårsagede bomberne mindre skader. I Dyvig landede en del brandbomber. Nogle af dem ramte en ejendom tilhørende Peter

Madsen, hvor stuehuset og stalden brændte ned. Lige øst for den pågældende ejendom nedbrændte ligeledes et aftægtshus. Hos naboerne, Frederik Struck og Bertel Pedersen, var det sprængbomber, som var skadevolderne. Det meste af sydgavlen hos Struck blev blæst bort af en bombe, og hos Bertel Pedersen blev stald og lade jævnet med jorden. Herved blev nogle heste nærmest sprængt i stumper og stykker. Bertel Pedersen og hustruen Tinne samt børnene, derimod, slap på nærmest mirakuløs vis uskadte fra de voldsomme begivenheder.

Holm Mølle efter det massive fejlbombardement af Nordals natten mellem den 18. og 19. august 1942. Frihedsmuseet

En blandt flere øjenvidneskildringer skal fremdrages for at illustrere det chok, det gav i det lille normalt så fredelige samfund, da man pludselig blev konfronteret med krigens gru.

Den 25-årige landmand Kristen Schultz fortæller i en samtidig beretning:

»Jeg var på vej hen over loftet for at gå i seng, da jeg hørte nogle store brag, langt borte, det har nok været ovre på Sundeved, så det blev ikke til noget med at sove. I stedet for gik jeg ud til mælkebænken, og da de begyndte at oplyse egnen med lysbomber, gik jeg ind for at fa far og mor ud af sengen. De satte sig ind under trappen, der var de altid, når der kom mange flyvere. Jeg gik igen ud på vejen, og der blev jeg, indtil de begyndte at smide sprængbomber. Få minutter efter faldt de første ude på markerne på Eskebjerg og brandbomber over Agerhøj-Eskebjerg samt brandbomber over Mjelsgaard og Mjels Mølle, som vi så brænde,

Så kom bomberne over Holm Mølle og Troelsgaard og legepladsen på skolen. Et øjeblik så man det ene hvide lys efter det andet lyse op på jorden nord for Holm. Det var de små brandbomber, som sikkert sidder i jorden endnu. Af og til blev der skudt oppe i luften, de tyske jagerfly var kommet til stede. Fx skød de gennem lærer Hansens linnedskab og alt hans undertøj. Der blev smidt brandbomber over Dyvig og Uldbjerget. P. Madsens gård og aftægtshus brændte.

Madsen gik i stalden og løste køerne, mens brandbomberne faldt ved siden af ham. I det samme blev sprængbomber smidt i en lang række, fra to stk. i Farresdam og ind over Dyvig, og på markerne ned mod Oldenor Sø.

Thoma og Thomas på Dyvig Kro ville over for at hjælpe Madsens, men måtte på grund af en regn af fosforbomber over Farresdam, Fælles og Dyvig lægge sig under et gammelt træ uden for kroen og se på, hvordan fosforbomberne sprøjtede ild. Så lød der igen en hylen fra vest, og der faldt nogle bomber på markerne nord for skolen. Man kunne tydeligt høre, at alle maskinerne kom fra vest, og jeg vil antage, at de fleste bomber er smidt ude over Alssund og Lønsøvej. Man hørte dem drive en tid, inden de ramte jorden. Jeg vil tro, at det hele varede en time. Man har slet ikke tid til at se på klokken. Så blev alt stille. Man kunne høre hestene løbe indad vejen mod Nordborg. Kreaturerne brølede på markerne, alle de lemlæstede grise på møllen skreg, så det var forfærdeligt. Det lugtede af krudt og dynamit over hele byen. Over det hele lå der sten, tagplader, brædder og et lag støv.

Så kom folk langsomt op fra kældrene og ud af gangene, og hvor de ellers havde troet, at de var i sikkerhed. Vi samledes en flok på vejen ud for skolen, næsten alle der fra

området. Den gamle møller Hansen, som fløj fra forstuen og ud på gaden, blev forbundet på armen af Anne Margrethe Heise, som vi sagde. Så kom vores gamle politi og sagde: »Hvad Fanden laver I da her ude i Holm?«

Dagen efter var folkene langs [ude] for at finde deres dyr. Mange hunde løb væk, vores egen lille Kulle lå nede på marken under en selvbinder.

Søndag den 23. august om eftermiddagen blev der på Holm Kro afholdt en takkegudstjeneste. Små 200 beboere takkede sammen med pastor Lænkholm for, at ingen var blevet dræbt under de voldsomme begivenheder. Efter præstens prædiken rejste forsamlingen sig og bad sammen Fadervor, og højtideligheden sluttede med salmen »Til himlene rækker din miskundhed Gud«.

Den 27. august kom kronprins Frederik og kronprinsesse Ingrid, som opholdt sig på Gråsten, til Holm og Dyvig for at besigtige ødelæggelserne og trøste de skadelidte.

Det var nu ikke blot de kongelige, der valfartede til Nordals.

Den da 15-årige tjenestekarl Jens Sandvei beretter således:

»Onsdag aften ved syvtiden [dvs. dagen efter angrebet] havde vi et ærinde i Nordborg, og aldrig, hverken før eller siden, har jeg set så mange mennesker på vej til Holm. Vejen var sort af mennesker, mest cyklende, alle skulle ud for at se, hvad der var sket. Men det var nu ikke alene den aften, der var megen trafik, også i den kommende tid var der en folkevandring til byen. Da kunne man efter fyraften træffe mennesker fra både nær og fjern.

Et karakteristisk træk ved alle øjenvidneskildringerne fra den voldsomme nat var, at man bemærkede nogle meget kraftige lys forud for bombenedslagene. Ovre på Løjtland ved Aabenraa stod fx forstander Frede Therkelsen fra Danebod Højskole og betragtede sceneriet.

»Som i en krans omkring os, men temmelig højt oppe i luften, hang hele tiden, og det varede vel en times tid, omkring 25 lysbomber, der i den mørke augustnat oplyste alle vore omgivelser så klart, som havde det været ved højlys dag.

Det, der oplyste himlen over Sundeved og Als, var et stort antal lysblus, som blev nedkastet af 31 af de deltagende fly. Det var Pathfinder-fly. Ikke nok med det: Det var stifinderstyrkens debut, og ikke en lovende af slagsen, idet man markerede et helt forkert mål for de efterfølgende bombe-fly

Et af stifinderflyene, en Halifax fra 35 Squadron, blev ramt af en eller flere tyske natjagere. Sønderborgere, som ikke var gået i kældrene under luftalarmen, kunne iagttage det kraftigt brændende fly komme lavt hen over byen fra Sundeved-siden. Kl. 0.15 styrtede det ned mellem Sønderskoven og Ladegårdens marker. Da flyet ramte jorden, eksploderede det, sikkert ikke mindst fordi 11 af de 15 sprængbomber detonerede. Eksplosionen forårsagede en del markskader og mindre skader på ejendomme i nærheden.

På det tidspunkt havde den syv mand store besætning forladt det dødsdømte fly.

De sprang ud i faldskærm, allerede inden flyet kom ind over Sønderborg. Piloten, Sgt. John Smith, var uden tvivl den sidste, som forlod flyet. Han landede i sin fald-skærm i selve Sønderborg by.

En person, C.K., fra det tyske mindretal i Sønderjylland, som John Smith kom til at stifte nærmere bekendtskab med, beretter i et samtidigt brev til det tyske gesandtskab i København om de dramatiske tildragelser:

»Kort efter kl. 24 vågnede jeg ved et vældigt brag, der, som det nogle sekunder senere viste sig, stammede fra en luftkamp over byen. Mens jeg befandt mig på altanen, blev der blæst luftalarm - samtidig så jeg, at en flyvemaskine styrtede brændende til jorden cirka halv anden kilometer borte i østlig retning. Der skete tre voldsomme eksplosioner efterfulgt af smældende lyde fra maskingeværskyts eller lignende. Kort efter så min kone og jeg, at en faldskærm kom dalende ned imod os, og i næste øjeblik landede den i vor gård. Jeg sagde til min kone, at hun skulle holde udkig fra altanen og navnlig iagttage, hvad den landede ville foretage sig, mens jeg selv, kun iført skjorte og benklæder, skyndte mig ned i gården.

Inden jeg fra 2. sal og gennem den lange kælder var kommet derned, havde der allerede samlet sig et mindre antal tilskuere på gårdspladsen. I mørket var det ikke muligt for mig at

se, hvem der var den nedsprungne, og da jeg på mit spørgsmål om, hvor den landede befandt sig, intet svar fik, undersøgte jeg flygtigt hver enkelt person og konstaterede, at de tilstedeværende havde stillet sig op foran flyveren. Adspurgt erklærede han, at han var englænder, og at han ikke var kommet til skade. Jeg opfordrede ham følgelig til at følge med mig, hvad han straks gjorde. Imidlertid havde der samlet sig endnu flere personer i gården, og jeg opfordrede en af dem til at følge med os. Almindeligt afslag. Da vi havde gået nogle skridt, kom dog en ung mand løbende, tog piloten under armen, fortalte ham, at han var blandt venner, roste ham for hans bedrift, ville vide, hvor mange tyskere der var blevet skudt ned osv. Jeg bebrejdede ham, hvad han sagde. Han fortsatte dog sine provokerende udtalelser, blev personlig over for mig og spurgte bl.a., hvem der havde givet mig ret til at føre flyveren bort, og protesterede kraftigt imod, at denne blev indbragt på politistationen:

Piloten var en fri mand her i Danmark osv. Men nu blev det mig dog for broget, og jeg bad ham om hans personalia. Disse blev mig nægtet, og en ung pige, som i mellemtiden havde sluttet sig til den unge mand med råbet: »Hvis du skal med, vil også jeg med,« Var ikke mindre ordknap.

Vraget af Halifax W1226 J fra 35 Sqdn. ved Ladegården ca. 1.5 km sydøst for Sønderborg. Flyet blev skudt ned af en tysk nat jager 5./NIG 3, men det lykkedes for hele besætningen at springe ud med faldskærm.

Søren Flensted

Nogle skridt foran indkørslen til politistationen stødte vi på en kriminalbetjent, som opfordrede os til straks at passere gaden og begive os i beskyttelsesrum. Jeg forklarede ham, at jeg var i færd med at bringe en af de nedsprungne englændere på politistationen, hvorpå han sluttede sig til os og tog englænderen ind på stationen. Da vi kom derind, var alle meget ophidsede. Da man fik øje på mig, råbte overbetjent C.S.: »Det er i orden, se nu at komme ud, vi skal nok ordne resten,« På mit spørgsmål, om de ikke ville have nogle oplysninger, da jeg havde arresteret piloten, fik jeg intet svar. Jeg ventede endnu et øjeblik, og efter at man endnu en gang havde betydet mig, at min nærværelse var fuldkommen overflødig, gik jeg min vej.

Mærkværdigvis kunne dog den os ledsagende unge mand, pigen og andre civilister blive i lokalet og søge beskyttelse under luftalarmen - men jeg blev smidt ud.«

Efter at den emsige mindretalstysker?" (som efterfølgende indgav en klage til politimesteren i Sønderborg) var smidt på porten, blev det konstateret, at der faktisk var noget galt med John Smiths ene ben. Han blev derfor indlagt på Statshospitalet i Sønderborg, hvor man konstaterede, at han havde forstuvet sin ankel. Men han kunne godt tåle videre transport. Indtil næste dag klokken 13 forblev han dog på hospitalet, hvor nogle sønderborgere sørgede for moralsk opbakning i form af anonymt afsendte blomsterbuketter. Også dette forhold påkaldte sig det tyske mindretals opmærksomhed. I en skrivelse til det tyske gesandtskab i København hedder det: »Det kaster også et betegnende lys over de danske kredse i Sønderborg, at flere personer har sendt blomster til den på sygehuset indlagte englænder (...). I [mindretalstyske kredse

forstår man ikke, at det kan lade sig gøre ved sygehuspersonalets mellemkomst at sende den slags sympatitilkendegivelser til en fjendtlig flyver, der som fange befinder sig på et offentligt sygehus,«

Blomsterhilsenerne medførte problemer for Sønderborgs borgmester. Inspektør Blaczczak fra *Flughafenbereich Flensburg*, som fra tysk side forestod undersøgelserne vedrørende det nedstyrkede fly, forlangte, at der blev indledt en politimæssig undersøgelse af hele blomsterhistorien. På et af kortene stod i øvrigt *Rule Britannia*.

Efter denne sonde ned i de nationale konflikter mellem flertals- og mindretals- befolkning i Sønderjylland anno 1942, ganske kort om den øvrige flybesætning: Foruden John Smith blev i løbet af den 19. og den 20. august indbragt yderligere fem besætningsmedlemmer på politistationen i Sønderborg. Allerede i løbet af natten blev maskinisten William Cooper indbragt. Han var landet i Dynt på Broagerland. I løbet af formiddagen ankom agterskytten Leo. Han var landet i Flensburg Fjord, og efter fire timer i vandet var han vadet i land ved stranden på Gammelgab, ligeledes på Broagerland. I løbet af formiddagen den 19. august kom flyets navigatør Cyril Crutchley spadserende på Chr. X' s Bro i Sønderborg.

Radiotelegrafisten George Arthur Brassey og skytten Ralph Graham Humphreys var sprunget ud over Broagerland. Tilsyneladende blev de først indleveret på politistationen i

To af besætningsmedlemmerne fra Halifax J, sammen med politifolk fra Sønderborg den 19. august 1942. Sgt. Humphreys (tv) og Sgt. Brassey. Den øvrige besætning blev taget til fange senere.

John Vaupell Christensen

Sønderborg den 20. august. På det tidspunkt var Smith, Cooper og Crutchley allerede blevet afhentet af Inspector Blaczczak fra Flensburg. Den samme skæbne overgik Brassey og Humphreys den følgende dag, efter at de havde overnattet i detentionen og fået middagsmad.

Der manglede imidlertid en flyver, og en tid lang søgte tyskerne efter ligede i det udbrændte flyvrug på Ladegaardens mark. Man fandt ingen. Flyveren, man for-gæves ledte efter var den 28-årige australier Ran Wall, som var skytte på flyet. Han var landet i en kornmark, og de første dage var han overhovedet ikke klar over, hvor han befandt sig. Det kort, han medbragte, omfattede slet ikke Dammark. Da Ran Wall blev klar over, han var i Danmark, besluttede han sig for at søge mod nord. Målet var København. Han besluttede sig også for udelukkende at gå om natten, skjule sig om dagen og i øvrigt undgå at kontakte folk på sin vej. Den 28. august 1942 drev sulten dog Ron Wall ind i en bagerbutik i eller ved Haderslev. Han forsøgte at købe et brød - med hollandske penge, som var de eneste, han havde. Senere samme dag blev han fanget af en engelsktalende politimand. Om det videre forløb fortæller Ron Wall: »Jeg blev bragt til en restaurant, som lå ved en sø, og der fik jeg et solidt måltid. Resten af dagen blev jeg behandlet som en hædersgæst af såvel politiet som den lokale befolkning.«. Efter at Wall var blevet udleveret til tyskerne, fik piben' dog en anden lyd: Han blev anbragt i isolationsfængsel i 12 dage og blev især forhørt om, hvem der havde hjulpet ham under flugten. Herefter gik turen til tysk krigsfangelejr,

13

18.-19.
August
1942.

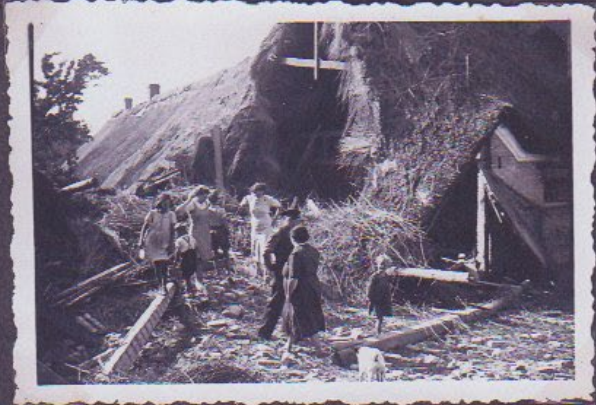
14

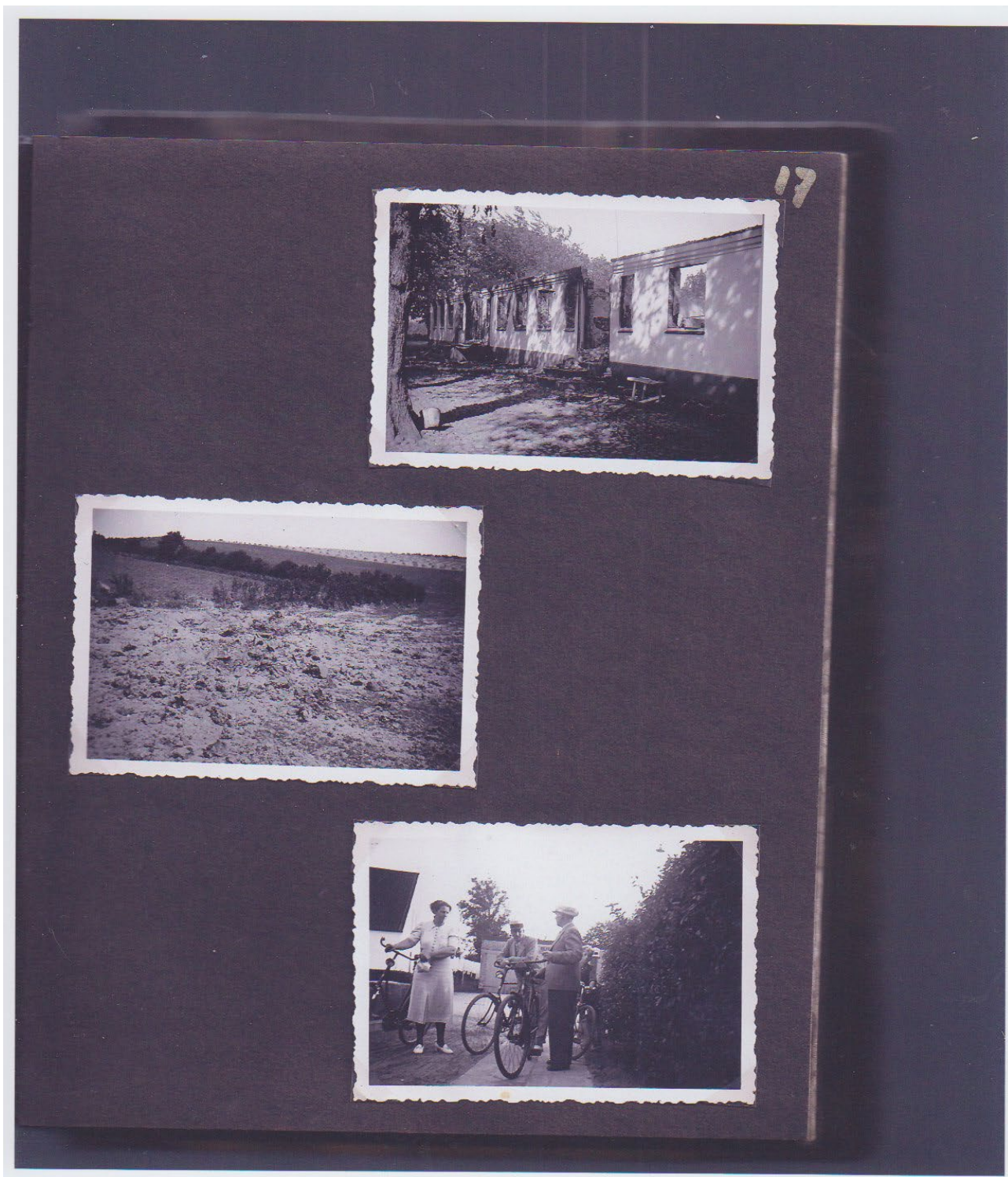

15

16

Bomber over Holm 18-19 August 1942 afleveret af Jørgen Otto Petersen Født i Nordborg den 12 Juni 1931.

Ingeniør i Glostrup. Iriskrogen 5, 2600 Glostrup, 4396 6738

Søn af Christen Petersen og Anne Marie Jensen Kolmos. Christen Petersen var Bibliotikar i Nordborg, Storegade 75.